

Patrycja Mac*

Kwestia podmiotowości Ukrainy w kontekście inwazji rosyjskiej i kultury strategicznej Federacji Rosyjskiej

Współcześnie nauka o stosunkach międzynarodowych w coraz większym stopniu dostrzega funkcjonalność koncepcji kultury strategicznej, która ewoluowała przez wiele lat, finalnie stając się formą eksplikacji polityki międzynarodowej. Zastosowanie kultury strategicznej w stosunkach międzynarodowych w znacznym stopniu przyczynia się do lepszego zrozumienia zachowań państw, które charakteryzują się różnorodnymi tradycjami kulturowymi, inną historią oraz kierują się odrębną logiką w realizacji polityki zagranicznej. Jak zauważa Rafał Wiśniewski, „stosunki międzynarodowe są produktem działań społecznych (tzn. ludzkich), które nie są zdeterminowane wyłącznie obiektywnymi czynnikami materialnymi, ale również (a zdaniem niektórych – przede wszystkim) ideami, wyobrażeniami, przekonaniami i wartościami wytworzonymi oraz kulturowanymi w psychice człowieka”¹. Bez wątplenia subiektywność stosunków międzynarodowych jest cechą, która powoduje, iż zrozumienie motywacji działań aktorów stosunków międzynarodowych (w szczególności państw) jest postępowaniem złożonym, a próba wyjaśnienia kryzysów czy konfliktów międzynarodowych może nie uwzględniać wszystkich uwarunkowań danego zjawiska. Należy podkreślić, że doniedawna w analizach strategii wyborów w polityce międzynarodowej kultura była jednym z ostatnich czynników branych pod uwagę. Uważano ją za „wyjaśnienie ostatniej szansy”². Argumentem przemawiającym za marginalizacją roli kultury w strategiach państw była wielość źródeł kultury strategicznej, a co za tym idzie jej brak precyzji.

Warto zauważyć, iż ta swoista elastyczność kultury strategicznej przejawia się również w jej definiowaniu. Za twórcę pojęcia kultury strategicznej uważany jest amerykański politolog Jack Snyder określający ją jako „sumę idei, uwarunkowanych emocjonalnie odpowiedzi i wzorców zwyczajowych zachowań, jakie członkowie narodowej wspólnoty bezpieczeństwa nabyli przez instrukcje lub imitacje i dzielą w odniesieniu do strategii nuklearnej”³. Należy odnotować, że powyższa definicja powstała w latach 70. XX wieku, tj. w czasie trwania zimnej wojny i była efektem próby zrozumienia i przewidzenia działań Związku Radzieckiego w odpowiedzi na politykę obronną Stanów Zjednoczonych.

Inną definicję przedstawia z kolei Alastair Ian Johnson, który twierdzi, iż kultura strategiczna to „zintegrowany zespół symboli (takich jak argumentacja, struktury, język, analogie, metafory), które prowadzą do ustanowienia dominujących i trwałych preferencji strategicznych co do roli sił zbrojnych w politycznych stosunkach

---

* Patrycja Mac – studentka drugiego roku kierunku Stosunki międzynarodowe II stopnia na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, praktykantka Centrum Europy Wschodniej UMCS.

¹ R. Wiśniewski, *Kultura strategiczna, czyli o kulturowych uwarunkowaniach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*, [w:] *Przegląd strategiczny*, 2012 nr 1, s. 163.

² N. Al-Rodhan, *Strategic Culture and Pragmatic National Interest*, „Global Policy”, <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/22/07/2015/strategic-culture-and-pragmatic-national-interest> [dostęp: 20.08.2022].

³ J. L. Snyder, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*, RAND Corporation, 1977, s. 4–7.

międzynarodowych, czyniąc te preferencje przekonywującymi i jedynymi, które są skuteczne”. Natomiast do *stricte* wojskowego charakteru kultury strategicznej nawiązuje Iczhak Klein, bowiem według niego jest to „zestaw postaw i wierzeń utrzymywanych przez establishment wojskowy odnośnie politycznych celów wojny i najbardziej efektywnej strategii oraz metody operacyjnej ich osiągnięcia”⁴.

Analizując powyższe definicje należy podkreślić, że kultura strategiczna ma za zadanie umożliwić zrozumienie działań danego państwa i wojska, połączyć ich zachowania z doświadczeniami historycznymi, a finalnie doprowadzić do przynajmniej częściowego przewidzenia zachowań państw w środowisku międzynarodowym. Dopiero takie holistyczne spojrzenie na kulturę strategiczną umożliwia jej efektywne zastosowanie jako koncepcji analitycznej w nauce o stosunkach międzynarodowych.

Zasadniczo uwarunkowania kultury strategicznej zwykło się dzielić na dwie kategorie: wewnętrzne (materiałne i niemateriałne) oraz zewnętrzne (międzynarodowe). Pomimo wielości i złożoności powyższych czynników, w analizie kultury strategicznej Rosji istotne miejsce zajmują mity historyczne, zaliczane do uwarunkowań wewnętrznych niemateriałnych, które mają za zadanie budować i spajać wspólnotę. Jak zauważa Agata Włodkowska-Bagan, „zestaw mitów historycznych polega na selektywnym zapisie historii, będącym nierzadko następstwem mechanizmu wyparcia nazbyt traumatycznej (lub niewygodnej) przeszłości utrudniającej budowę lub utrzymanie spójności wewnętrznej państwa i/lub narodu”⁵. Warto zauważyć, iż takie działanie elit państwowych, tworzących fałszywą narrację historyczną, nie jest bezcelowe – główną ideą jest wyjaśnienie obywatelom fundamentów polityki zagranicznej i bezpieczeństwa państwa oraz uzyskanie społecznego poparcia dla wszystkich działań władz państwowych. Według historyka dziejów nowożytnych Józefa Szujskiego, „fałszywa historia mistrzynią fałszywej polityki”⁶. Ten cytat pokazuje instrumentalne wykorzystanie mitów historycznych w celu uzasadnienia działań państw w środowisku międzynarodowym.

Niewątpliwie przykładem potwierdzającym skuteczność posługiwania się mitami historycznymi jest rosyjska kultura strategiczna, bowiem od wielu lat działania Rosji naznaczone są spuścizną historyczną tego państwa. Należy podkreślić, iż oparta na mitach historia i geopolityka są istotnymi czynnikami kształtującymi kulturę strategiczną Federacji Rosyjskiej. W 1911 roku angielski pisarz i publicysta polskiego pochodzenia Joseph Conrad w swojej książce „W oczach Zachodu” poruszył złożony temat „psychologii Rosji”. Pomimo początkowego zlekceważenia wartości analitycznej dzieła Conrada, po wielu latach stało się ono ważnym kluczem do zrozumienia natury rosyjskiej. Joseph Conrad doskonale rozumiał istotę mentalności rosyjskiej i jej odmienność w stosunku do świata zachodniego, bowiem pochodził z terenów dzisiejszej Ukrainy. Według pisarza, „rosyjska dusza” jest całkowicie odrębna od zachowań, działań i postaw cechujących świat zachodni, tym samym szeroko pojęty Zachód nie jest w stanie trafnie ocenić motywacji działań Rosji. Zdaniem Joanny Skolik, Zachód patrzy na Rosję oczami nauczyciela języków, jednego z bohaterów powieści Conrada⁷. Współcześnie Zachód obserwuje działania Rosji, niemniej jednak nie rozumie podłoża postępowania elit rosyjskich, zwłaszcza w kontekście konfliktu w Ukrainie.

Bez wątpienia mity historyczne stanowią istotny aspekt w zrozumieniu motywacji rosyjskiej inwazji na Ukrainę, która rozpoczęła się jeszcze w 2014 roku, a na wielką skalę w dniu 24 lutego 2022 roku. Jak zauważa historyk Andrzej Chwalba, „[w] konflikcie rosyjsko-ukraińskim historia odgrywa niebagatelną rolę. Jest wręcz

⁴ Y. Klein, *A Theory of Strategic Culture*, „Comparative Strategy” 1991, vol. 10, no 1, s. 5.

⁵ A. Włodkowska-Bagan, *Kultura strategiczna Rosji*, [w:] *Sprawy międzynarodowe*, 2017 nr 3, s. 36–37.

⁶ Majowe „Mówią wieki”: *Rosyjskie mity*, „Dzieje.pl”, <https://dzieje.pl/wiadomosci/majowe-mowia-wieki-rosyjskie-mity> [dostęp: 21.08.2022].

⁷ *Rosja nigdy się nie zmieni. Joseph Conrad pisał o tym sto lat temu*, „Polskie Radio 24.pl”, <https://polskieradio24.pl/39/156/Artykul/2912748,Rosja-nigdy-sie-nie-zmieni-Joseph-Conrad-pisal-o-tym-sto-lat-temu> [dostęp: 25.08.2022].

przesądzająca, czego nie widać na ekranach telewizorów czy komputerów”⁸. Analiza narracji historycznej od lat kreowanej przez rosyjskie elity jest kluczowa w zrozumieniu genezy wojny w Ukrainie.

Nieodłącznym elementem konfliktu Rosji i Ukrainy jest kwestia dziedzictwa Rusi. Oba państwa od lat toczą spór, roszcząc sobie prawo do tej spuścizny. Należy zaznaczyć, iż sięgający do czasów Rusi Kijowskiej mit założycielski jest dla Federacji Rosyjskiej kluczową kwestią, bowiem tożsamość rosyjska oparta jest na byciu spadkobiercą świętej Rusi, kolebki tzw. trójjedynego narodu wszechruskiego. Jest to swoisty fundament roli i miejsca Moskwy we wschodniosłowiańskim i prawosławnym świecie oraz misji polegającej na jego zjednoczeniu. Tym samym atak na Kijów, który nastąpił podczas rosyjskiej inwazji na Ukrainę w celu jego podporządkowania, stał się priorytetowym zadaniem, bowiem według narracji historycznej rosyjskich elit Kijów jest początkiem państwowości Rosji, jedynej spadkobierczyni Rusi. Jak zauważa Andrzej Chwalba, Kijów jest niezwykle świętym miastem dla Federacji Rosyjskiej, to właśnie w obecnej stolicy Ukrainy powstało rosyjskie prawosławie, które warunkuje odrębność rosyjskiego świata od Zachodu⁹. Kijów oraz dziedzictwo Rusi stanowią ważny aspekt w tworzeniu „nowej” historii, co podkreśla fakt, iż w rosyjskich szkołach podręczniki historii do klasy szóstej praktycznie w całości poświęcone są tej kłamliwej tezie mitu założycielskiego¹⁰.

Ponadto, jednym z głównych założeń fałszywej narracji historycznej kreowanej przez rosyjskie elity jest negacja istnienia historycznych podstaw do mówienia o odrębnym narodzie ukraińskim przed epoką sowiecką. Kwestionowanie podmiotowości Ukrainy niejednokrotnie prezentowane było przez prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina, m.in. w imperialnym manifeście „O historii jedności Rosjan i Ukraińców” w lipcu 2021 roku. Według prezydenta Rosji, proklamowanie narodu ukraińskiego było skutkiem wyłącznie interesów mocarstwowych Austro-Węgier. Państwowość ukraińska po I wojnie światowej, w oderwaniu od więzi z Rosją, miała charakter efemeryczny, co wynikało z „całkowitego oddania się pod cudzą kontrolę” (niemiecką, a następnie polską)¹¹. Ponadto Władimir Putin podkreślił, iż państwo ukraińskie jest projektem stworzonym przez szeroko pojęty Zachód, zaś ideą elit zachodnich było wykreowanie „anty-Rosji”. Projekt ten miałby opierać się na militarystyce (m.in. na rozbudowie infrastruktury Sojuszu Północnoatlantyckiego w Ukrainie) oraz istnieć pod czujnym nadzorem i pieczę państw zachodnich. Tym samym, wszystkie te działania mają za zadanie wyeliminować suwerenność Ukrainy (sic!).

Negację podmiotowości Ukrainy Władimir Putin kontynuował w orędziu wygłoszonym 21 lutego 2022 roku, tj. tuż przed rozpoczęciem inwazji na Ukrainę. Podczas przemówienia ponownie podkreślił on, że Ukraina jest sztucznym tworem zarządzanym zewnątrz. Ponadto podważał istnienie ukraińskiego Sądu Najwyższego, czyli najważniejszego organu wymiaru sprawiedliwości oraz trzecią władzę w państwie demokratycznym. Według prezydenta Federacji Rosyjskiej, „prywatyzacja Ukrainy doprowadziła do tego, że władza, która sama siebie nazywa władzą patriotyczną, utraciła charakter narodowy i w konsekwencji tego prowadzi działania mające na celu utratę suwerenności państwa”¹². Ponadto, Putin podkreślił, iż powstanie państwa ukraińskiego należy przypisywać Leninowi, bowiem to on jest jego „autorem i architektem”. Tę tezę miałyby potwierdzać dokumenty archiwalne, w szczególności dyrektywy Lenina w sprawie Donbasu, który został dosłownie „wciśnięty” do Ukrainy¹³.

⁸ *Dlaczego Rosja atakuje Kijów? Historyk: powodem jest też symboliczne znaczenie miasta w dziejach Rusi*, „Polskie Radio 24.pl”, <https://polskieradio24.pl/39/156/artykul/2909998,dlaczego-rosja-atakuje-kijow-historyk-powodem-jest-tez-symboliczne-znaczenie-miasta-w-dziejach-rusi> [dostęp: 01.09.2022].

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ J. Komosa, *Historia Ukrainy w najnowszych rosyjskich podręcznikach do historii w świetle rosyjskich rozważań nad narodem*, [w:] „Studia Polityczne” 2019, tom 47, nr 3, s. 141.

¹¹ *Стаття Володимира Путіна «Про історичну єдність росіян та українців»*, „Kremlin.ru”, <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> [dostęp: 10.09.2022].

¹² *Ibidem*.

¹³ E. Krzemień, *Jak Lenin „tworzył” Ukrainę, Stalin niszczył, a Putin zjednoczył. Meandry imperialnej polityki*, „OKO.press”, <https://oko.press/lenin-tworzyl-ukraine-stalin-niszczyl-a-putin-ja-zjednoczyl/> [dostęp: 10.09.2022].

Należy nadmienić, że zainteresowanie Władimira Putina historią oraz kwestią podmiotowości Ukrainy miało miejsce już w 2008 roku podczas szczytu NATO w Bukareszcie. Wtedy prezydent Putin po raz pierwszy zakwestionował niezależność i suwerenność państwa ukraińskiego¹⁴. Niemniej jednak w ciągu ostatnich lat ta narracja przybierała na sile, osiągając apogeum na początku drugiej dekady XXI wieku.

Prezydent Federacji Rosyjskiej poprzez konflikt z Ukrainą i ciągłą negację jej niezależności dąży do naprawienia błędów popełnionych przez Bolszewików przy tworzeniu Związku Radzieckiego, bowiem upadek ZSRR był dla Władimira Putina „katastrofą geopolityczną”. Jak zauważa rosyjski historyk i politolog Ilya Budraitskis, „[w]ojna z Ukrainą, z punktu widzenia Putina, powinna ostatecznie położyć kres błędnym decyzjom związanym z projektem sowieckim. Przede wszystkim z ideą samostanowienia narodów. To, z jego punktu widzenia, jest prawdziwa »dekomunizacja«”¹⁵. Ukraina jest dla Federacji Rosyjskiej niezbędnym elementem w procesie odbudowy rosyjskiej potęgi. Zwraca na to uwagę Nadia Gergało-Dąbek, która stwierdza: „Kreml ma na celu konsolidację tzw. cywilizacji rosyjskiej, zwanej »russskim mirom« i odbudowę imperium, co jest niemożliwe bez Ukrainy. Ukraina zatem stała się główną ideą dla Rosji, a jej przejęcie i utrzymanie w swojej orbicie umieszczono w centrum agendy rosyjskiej”¹⁶. „Zbieranie ziem ruskich”, dokonywane przez Rosję ma za zadanie nie tylko osłabić instytucje świata zachodniego – Unię Europejską, Sojusz Północnoatlantycki – ale również podnieść morale Rosjan, dla których przejęcie Ukrainy będzie swoistym potwierdzeniem, że państwo rosyjskie wciąż jest znaczącym graczem na arenie międzynarodowej.

Należy zaznaczyć, iż mit trzech gałęzi wszechruskiego ludu również stanowi fundament działań Federacji Rosyjskiej. Jak zauważa historyk Andrzej Chwalba, elity władz rosyjskich do dzisiaj uważają, iż cały rosyjski ocean tworzą trzy główne rzeki: Wielka Ruś, Mała Ruś (Ukraina) oraz Biała Ruś. Dla Federacji Rosyjskiej oczywistością jest, iż odrębność Ukrainy jest błędem historycznym, Ukraińcy nie są niezależnym narodem, nie posiadają własnej tożsamości oraz języka. Naród ukraiński nie powinien się wyróżniać, bowiem według Rosjan nie ma do tego podstaw. Jednakże w dyskursie elit rosyjskich zauważalny jest swoisty dualizm, co zaobserwował Timothy Snyder¹⁷. Według amerykańskiego historyka narracja Rosjan jest niekonsekwentna, bowiem z jednej strony uważają, iż ukraińskiego narodu nie ma, z drugiej zaś wszyscy Ukraińcy to nacjonaści. To samo dotyczy państwa ukraińskiego – według propagandy rosyjskiej ono nie istnieje, ale równocześnie jego organy są opresyjne w rzekomym prześladowaniu rosyjskojęzycznych. Rosjanie na terenie Ukrainy są zmuszani do używania języka ukraińskiego, choć według elit rosyjskich język ukraińskiego nie ma. To spostrzeżenie Snydera trafnie podkreśla, że fałszywa narracja historyczna elit władz rosyjskich stanowi nie tylko próbę zmarginalizowania roli Ukrainy w środowisku międzynarodowym, lecz finalnie ma doprowadzić do całkowitego i bezprawnego wchłonięcia Ukrainy przez Rosję.

Niemniej jednak mity historyczne stały się bronią obosieczną w walce Rosjan z państwem i narodem ukraińskim. Optymalny scenariusz rosyjskiej inwazji na Ukrainę nie powiódł się, bowiem Rosjanie zlekceważyli odrębność narodu ukraińskiego, co jest konsekwencją fałszywej narracji historycznej. Zakładano, że opór sił ukraińskich zostanie od razu przełamany, a państwo ukraińskie szybko upadnie. Niewątpliwie celem politycznym Federacji Rosyjskiej było dokonanie zmiany władzy w Kijowie – utworzenie marionetkowego rządu oraz reorientacja polityki zagranicznej Ukrainy, która miała stać się prorosyjska¹⁸. Tymczasem armia ukraińska efektywnie odparła atak Rosjan w pierwszej fazie inwazji. Ponadto doszło do politycznej konsolidacji ukraińskiego społeczeństwa wokół prezydenta Wołodymyra Zełenskigo, który zadeklarował, iż nie

¹⁴ Путин – Бушу: „Україна – це не держава”, „Українська правда”, 07.04.2008, <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/7/3410762/> [dostęp: 10.09.2022].

¹⁵ E. Krzemień, *Jak Lenin „tworzył” Ukrainę, Stalin niszczył, a Putin zjednoczył*. Meandry imperialnej polityki, op. cit.

¹⁶ N. Gergało-Dąbek, *Dyskurs tożsamościowy Ukrainy po rewolucji godności przez pryzmat kwestii językowej*, Prace Centrum Europy Wschodniej UMCS, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2021, s. 77.

¹⁷ T. Snyder, *When Stalin Was Hitler’s Ally*, „Eurozine”, <https://www.eurozine.com/when-stalin-was-hitlers-ally/> [dostęp: 24.09.2022].

¹⁸ M. Menkiszak, *Trzy tygodnie wojny – taktyczne dylematy Putina*, „Komentarze OSW”, nr 432, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_432.pdf [dostęp: 24.09.2022].

zostawi swojego narodu w czasie wojny. Należy zaznaczyć, że po rozpoczęciu inwazji na Ukrainę Zełenski stał się w oczach świata swoistym symbolem oporu Ukrainy wobec Rosji.

Wszystkie działania narodu ukraińskiego były niemałym zaskoczeniem dla Kremla, bowiem zakładano, iż Ukraina jako „projekt zachodni”, kierowany przez państwa szeroko pojętego Zachodu nie będzie w stanie skonsolidować się przeciwko napaści rosyjskiej. Paradoksalnie wojna w Ukrainie stała się bodźcem do militaryzacji społeczeństwa ukraińskiego, gdyż jeszcze w okresie poprzedzającym inwazję obywatele Ukrainy wykupywali dostępną w kraju legalną broń¹⁹. Należy również zaznaczyć, że w początkowej fazie wojny większość Ukraińców zgłaszała się do Wojsk Obrony Terytorialnej oraz innych formacji ochotniczych. Jak zauważa Andrzej Szabaciuk, wysokie morale, zarówno armii ukraińskiej jak i społeczeństwa, uwarunkowane są przemyślaną polityką informacyjną państwa ukraińskiego²⁰. Warto podkreślić, iż władze państwowe oraz media od początku wojny szczegółowo informują obywateli o przebiegu walk oraz wszystkich podejmowanych działaniach.

Niemniej jednak Rosjanie, pomimo początkowych porażek w wojnie na Ukrainie, są wciąż zdeterminowani i mają zamiar ostatecznie wchłonąć naród ukraiński. Fałszywa narracja historyczna Kremla niezmiennie stanowi fundament postępowania Rosji. Swoista klamrą, spajającą stosunek Rosjan do narodu ukraińskiego jest wypowiedź prezydenta Putina, w której stwierdza, iż w ogóle nie zauważa różnicy między Rosjanami a Ukraińcami, bowiem w rzeczywistości jest to jeden naród²¹.

Podsumowanie

Podsumowując należy podkreślić, że kultura strategiczna jest istotnym narzędziem pozwalającym na analizę zachowań aktorów stosunków międzynarodowych. Pomimo jej początkowej marginalizacji w nauce o stosunkach międzynarodowych (z uwagi na wielość źródeł), obecnie jest ona kluczem do zrozumienia fundamentów strategii państwowych.

Najważniejszym czynnikiem, kształtującym rosyjską kulturę strategiczną są oparte na rosyjskich mitach historycznych założenia elit władzy Rosji. Selektywny zapis historii jest podstawą rosyjskiej inwazji na Ukrainę, która rozpoczęła się na szeroką skalę 24 lutego 2022 roku. W celu zrozumienia motywacji Rosjan, niezbędna jest analiza wypowiedzi elit rosyjskich, z których jasno wynika, iż tożsamość rosyjska nie akceptuje istnienia ukraińskiej tożsamości, zaś naród ukraiński nie może istnieć jako odrębny w środowisku międzynarodowym.

Kwestia podmiotowości Ukrainy od wielu lat stanowi istotny element wypowiedzi Putina o narodzie ukraińskim. Prezydent Rosji wielokrotnie podkreślał, iż państwo ukraińskie nie ma podstaw do bycia niezależnym tworem, bowiem jest ono efektem działań państw zachodnich, swoistym projektem o nazwie „anty-Rosja”.

Należy zaznaczyć, iż fałszywa narracja historyczna propagandy rosyjskiej, a co za tym idzie, zlekceważenie siły narodu ukraińskiego, spowodowała porażkę armii rosyjskiej w pierwszej fazie wojny. Kreml był zaskoczony oporem społeczeństwa ukraińskiego, który uważał za byt niezdolny do samodzielnego działania. Mobilizacja społeczna Ukraińców oraz wiara w zwycięstwo to jedne z głównych czynników, które zredefiniowały scenariusz rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Niemniej jednak, należy podkreślić, iż mity historyczne stanowią istotny aspekt dla działań rosyjskich i pomimo początkowych porażek, Rosja konsekwentnie będzie dążyła do

¹⁹ M. Piechowska, *Ukraińskie społeczeństwo wobec wojny*, „Biuletyn PISM”, <https://www.pism.pl/publikacje/ukrainskie-spolescenstwo-wobec-wojny> [dostęp: 25.09.2022].

²⁰ A. Szabaciuk, *Spowolnienie ofensywy rosyjskiej w Ukrainie*, „Komentarze IEŚ”, Instytut Europy Środkowej, nr 550 (62/2022), <https://ies.lublin.pl/komentarze/spowolnienie-ofensywy-rosyjskiej-w-ukrainie/> [dostęp: 25.09.2022].

²¹ N. Gergało-Dąbek, *Dyskurs tożsamościowy Ukrainy po rewolucji godności przez pryzmat kwestii językowej*, Prace Centrum Europy Wschodniej UMCS, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2021, s. 76.

wchłonięcia narodu ukraińskiego, bowiem jak zauważa ukraiński artysta Łeś Poderwianskyj, mit propagandy o jednym narodzie oznacza: „asymilujcie się albo zostaniecie zniszczeni”²².

---

²² *Ibidem*, s. 77.